

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยพื้นฐานที่มีลักษณะของสหวิทยาการทั้งมานุษยวิทยา วัฒนธรรม การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว รวมทั้งพิพิธภัณฑศึกษา ทำให้ต้องใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

3.1.1 วิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

3.1.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 วิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ด้วยการใช้แบบสอบถาม และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) สังเกต (Observation) และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1.1 การสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative research)

3.1.1.2 การสำรวจเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.1.1.1 การสำรวจเชิงปริมาณ (Quantitative research)

การสำรวจเชิงปริมาณ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม กลุ่มประชากรนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อพิพิธภัณฑฯ รวมทั้งความคาดหวังต่อพิพิธภัณฑฯในด้านต่างๆ จนถึงความต้องการให้พิพิธภัณฑฯมีการปรับปรุงทั้งรูปแบบและเนื้อเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเครื่องมือคือแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไปทดลองกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้ง 4 จุด คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑฯพื้นบ้านจำทวี พิพิธภัณฑฯผ้า มหาวชิราลงกรณ และพิพิธภัณฑฯเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อปรับเปลี่ยนคำถาม และคำตอบ ที่ อาจสร้างความสับสนและทดสอบซ้ำ

จนได้แบบสอบถามที่นำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 400 รายใน 4 พื้นที่ ก่อนรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

3.1.1.2 การสำรวจเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเป็นดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับรายละเอียดของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีดังนี้

- การสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับงานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรม” ที่ผู้วิจัยเลือกวิธีวิจัยแบบพหุวิธี (Multi methods) เพื่อศึกษาวิจัยเรื่องเดียว โดยกลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบไม่มีโครงสร้างคำถาม ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) แต่มีกรอบคำถามที่ครอบคลุมมิติต่างๆ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีลักษณะเป็นตัวอย่างที่ให้เฉพาะประเด็นสำคัญ (Key informants) 10 คนโดยมีข้อมูลรายบุคคล ดังนี้

1. ปรีชา เรืองจันทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัด พิษณุโลก เข้ามารับตำแหน่งเมื่อเดือนมีนาคมพ.ศ. 2552 พร้อมวางนโยบายสร้างอัตลักษณ์เมืองพิษณุโลก ผลักดันให้หน่วยราชการย้ายออกจากพื้นที่ที่อยู่บนแนวเขตพระราชวังจันทร์ เพื่อให้กรมศิลปากรสามารถจัดตั้งศูนย์ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลกและพระราชวังจันทร์ บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน

2. เปรมฤดี ชามพูนท นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก สมัยที่ 4 จะอยู่ในตำแหน่งถึงปี พ.ศ. 2554 ประกาศนโยบายให้พิษณุโลกเป็นเมืองแห่งความสุขและเป็นเมืองน่าอยู่ โดยเน้นทำงานกับเครือข่ายชุมชน สตรี คนชราและเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้มีการรื้อฟื้นวิถีชีวิตดั้งเดิมและสร้างมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่หายาก รวมทั้งรักษาวัฒนธรรมความเชื่อและอาหารประจำถิ่นที่เหลืออยู่นำมาแสดงและจำหน่ายในเทศกาลอาหารที่จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง

3. ประพันธ์ ภักตร์เขียว รักษาการหัวหน้า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช ที่ปรับบทบาทการทำงานของเจ้าหน้าที่และลูกจ้างให้ทำหน้าที่หลายอย่างในคนเดียว (All in one) และสร้างเครือข่ายเยาวชนมาช่วยงานพิพิธภัณฑ์รวมทั้งเปิดให้บริการทุกวันไม่มีวันหยุด

4. พรศิริ บุรณเขตต์ ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี โดยเข้ามารับผิดชอบ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ในช่วงพ.ศ. 2545 หลังจากครอบครัวมีหนี้สะสมหลายล้านบาท ขณะที่พิพิธภัณฑ์ไม่มีรายได้มีแต่รายจ่ายนับจากเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2526

5. จูติมา วิทยาวงศรุจิ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร เคยดำรงตำแหน่งรักษาการผู้อำนวยการหลายปี ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการเมื่อปีพ.ศ. 2552 ในปี พ.ศ. 2553 มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารทำให้จูติมาต้องไปทำหน้าที่อาจารย์ผู้สอนใน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แต่ในฐานะผู้มีส่วนร่วมกับพิพิธภัณฑ์ผ้ามาแต่ต้น จูติมา ยอมรับว่าพิษณุโลกเป็นเมืองที่หาเอกลักษณ์ในเรื่องผ้ายากมาก การทำพิพิธภัณฑ์ผ้าให้โดดเด่นจึง เป็นเรื่องท้าทายและต้องใส่ใจรักเป็นสำคัญ

6. ครองศักดิ์ ภูมิรินทร์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราช ภัฏพิบูลสงคราม ผู้ที่ใช้เวลาหลายสิบปีในการผลักดันให้เกิดพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก และจัดตั้ง สำเร็จเมื่อปีพ.ศ. 2552 ในขณะดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้วแต่ยังคงช่วยเหลือพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก

7. มาโนช คำศรี วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก เคยทำงานในตำแหน่งวัฒนธรรม จังหวัดน่าน มีแนวคิดใช้กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรมแก้ปัญหาเยาวชน ซึ่งเคยทำได้ผลดีที่ จังหวัดน่านมาแล้ว

8. จิระภา วสุวัต ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน พิษณุโลก ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม ปัจจุบันเกษียณอายุแล้ว

9. กล้าณรงค์ รักดีประไพ ผู้ประกอบการรกรางท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก เติบโต ในครอบครัวควหาบดีที่ทำธุรกิจสัมปทานรถเมล์ แต่ต้องการสร้าง ปราบกฏการณ์การท่องเที่ยวด้วย รกรางนำเที่ยว ตามเส้นทางสายประวัติศาสตร์ ตลาด ชุมชน และวัดโดยเริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546

10. จุณญ ทองสนิท ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก ผู้เป็นปราชญ์ ท้องถิ่นที่คอยขับเคลื่อนงานวัฒนธรรมระดับชุมชนเป็นเครือข่ายร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองติดต่อกันมานานกว่า 30 ปี

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) หรือแบบไม่มีโครงสร้าง คำถาม (Unstructured interview) นั้นมีลักษณะของการสนทนาเป็นรายบุคคล อย่างน้อย 2 ครั้ง โดยครั้งแรกเป็นการสนทนาสถานการณ์พิพิธภัณฑ์ทั่วไป เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นการหา ข้อมูลพร้อมจดบันทึกเพื่อนำมาใช้สัมภาษณ์ครั้งที่ 2 ซึ่งมีการบันทึกเสียงและภาพ โดยการ

สัมภาษณ์รายบุคคลใช้เวลาแตกต่างกัน ระหว่าง 1 – 3 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างและการอภิปรายในเชิงลึก โดยผู้วิจัยถอดเสียงสัมภาษณ์ทั้งหมดก่อนนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation)

ผู้วิจัยยังทำการสังเกตการณ์และรวบรวมข้อมูลความเห็นจากงานเสวนา “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช และผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช” ซึ่งมีผู้แทนจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช และผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปชินราช ร่วมเสวนาและปาฐกถา “ภูมิวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก” โดย รศ. ศรีศักร วังลิโกดม ขณะที่ผู้เข้าฟังและแสดงความคิดเห็นได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก และผู้แทนสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก

ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) หรือการสังเกตโดยตรง (Direct observation) ด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์ สนทนา และศึกษาเรียนรู้ในพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง เพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความหมายต่างๆ ที่คนทำงานพิพิธภัณฑสถานต้องการสื่อสาร พร้อมจดบันทึก ข้อมูล (Note taking) รวมทั้งการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ 2 แบบ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) หรือแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) เป็นหนึ่งวิธีการที่ผู้วิจัยเลือกใช้พร้อมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งสถานการณ์พิพิธภัณฑสถาน ปัญหาและการแก้ปัญหา โดยผู้วิจัยเตรียมคำถามกว้าง ๆ ไว้ล่วงหน้าและลงรายละเอียดในระหว่างที่มีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหลายๆ ครั้ง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เป็นวิธีการซักถามที่ผู้วิจัยต้องการข้อมูลส่วนลึกของความคิดออกมา โดยกำหนดตัวผู้ตอบบางคนแบบเจาะจงเพราะ ผู้ตอบมีข้อมูลที่ดี ลึกซึ้ง และกว้างขวางเป็นพิเศษ รวมถึงการเงี่ยหูฟัง (Ears dropping) จากการเสวนาที่ ผู้วิจัยจัดขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลที่ผู้เข้าร่วมเสวนาแลกเปลี่ยนกับผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานทั้ง 4 แห่ง

- การเก็บข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยยึดหลักการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีการจำแนกตามลักษณะข้อมูล ได้แก่

- ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บข้อมูลขึ้นมาใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่การสำรวจภาคสนาม โดยการ สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกต

- ข้อมูลวิจัยทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งจดหมายเหตุ แผนที่ ภาพถ่าย ภาพวาด สถิตินักท่องเที่ยว รายงานการวิจัย เว็บไซต์ และเอกสารนำชมพิพิธภัณฑ์

3.1.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของการวิจัยได้แก่

3.1.2.1 กลุ่มประชากรตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ 400 ตัวอย่าง

กลุ่มประชากรตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยอายุระหว่าง 15-60 ปีที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้มาจากตัวเลขนักท่องเที่ยวซึ่งรวบรวมโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. 2551 พบว่ามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก รวม 1,457,597 ราย ในจำนวนนี้เป็นชาวต่างประเทศ จำนวน 157,758 ราย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างพฤติกรรม ความสนใจและความต้องการเที่ยวพิพิธภัณฑ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 1,299,839 รายในพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 จุด ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช พิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และพิพิธภัณฑ์บ้านจ่าทวีและใช้สูตรสถิติในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n = จำนวนตัวอย่าง

N = ประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อน

เมื่อนำมาแทนค่าด้วยระดับความคลาดเคลื่อน (e) ที่ 10 % จะได้

$$n = \frac{1,299,839}{1 + (1,299,839)(0.1)^2}$$

$$n = 99.9923073 \text{ หรือคิดเป็น } 100$$

ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในพื้นที่ 4 แห่งๆ ละ 100 ราย รวม 400 ราย

3.1.2.2 กลุ่มประชากรตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ 10 ตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ในเขตเมืองพิษณุโลกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมทั้งในส่วนภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้บริหารพิพิธภัณฑ์โดยตรง ถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่มีบทบาทสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินของพิพิธภัณฑ์รวม 10 กลุ่มดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลก
2. นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก
3. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธชินราช
4. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี
5. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร
6. ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์เมืองพิษณุโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
7. ผู้แทนชุมชนในท้องถิ่น
8. วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
9. ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานงานพิษณุโลก
10. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก

สำหรับ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) จากเวทีเสวนา “พิพิธภัณฑ์ – การท่องเที่ยวและการจัดการเพื่อความอยู่รอด “ เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2552 ณ ห้องประชุมสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก โดยมีผู้เข้าร่วมงานเสวนาและแสดงความเห็นจาก อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ส่วนพิษณุโลก มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้แทนจากวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองพิษณุโลก และผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก

3.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

- แบบสอบถาม (Questionnaire)
- การสัมภาษณ์ (Interview)
- บันทึก (Note taking) การสังเกต (Observation)
- บันทึกข้อมูลการเข้าไปมีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์ (Participation)

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้จำนวนและร้อยละในการแจกแจงความถี่ สำหรับสถิติที่ใช้ในการงานวิจัยนี้มีความสัมพันธ์กับวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

3.1.4.1 ข้อมูลบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ด้วยตารางและการพรรณนา

3.1.4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นและความรู้สึกวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ด้วยตารางและการพรรณนา

3.1.5 ระยะเวลาที่ใช้การวิจัย

ระยะเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย “การจัดการพิพิธภัณฑสถานในเขตเมืองพิษณุโลกเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรม” แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 – มกราคม พ.ศ. 2552 เป็นการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลเบื้องต้น การสังเกตการณ์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน และการบันทึกภาพด้วยวีดิทัศน์

ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือนมีนาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2552 ลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลเพิ่มเติม นำแบบสอบถามทดสอบกลุ่มตัวอย่างประชากรนักท่องเที่ยว สังเกตการณ์และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและไม่มีโครงสร้างคำถาม